

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

oktober 6 • 2017

Den främmande
borgen i
Mackmyraskatten

1-ören 1611 – en
variantrik årgång

Guldmyntfot och
ekonomilära under
brinnande krig

Sommarträff i
Norrköping

Professor
Kolbjørn Skaare
1931–2017

30 kronor

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida
47 × 50
mm
250 kr

1/8 sida
72 × 50
mm
350 kr

1/6 sida
47 × 105
mm
400 kr

1/4 sida
72 × 105
mm
600 kr

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 kr

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 kr

mittuppslag
5 000 kr

2:a & 3:e
omslagssidan
2 500 kr

4:e omslagssidan
5 000 kr

SNT behåller sina låga annonspriser även 2017

Annonsen på årsbasis får dessutom 20 % rabatt

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds **gratis annons** med högst tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se

Annonsen som inte är förenliga med SNF:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 6 • 2017

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Den främmande borgen i Mackmyraskatten	128–131
Halv pollett till fattiga små barn i Ätvidaberg på 1800-talet	132
1-ören 1611 — en variantrik årgång	133–135
Två mark Karl XI i oädel metall – förfalskning	135
Sommarträff i Norrköping	136–137
Guldmyntfot och ekonomilära under brinnande krig	138–139
Myntfot samt skrot och korn	139
Ylva Haidenthaller – nyantagen doktorand vid Lunds universitet	142
Kungl. Myntkabinettet på väg till ny adress	145

FASTA RUBRIKER

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF	131
PRESSKLIPP 1887. Åkerholmska bosättningsmagasinet [pollett]	132
FRÅGESPALTEN. Ägarmärkt mynt?	141
AUKTIONER & MÄSSOR.	141
PERSONALIA. Professor Kolbjørn Skaare til minne	141
NYTT OM BÖCKER & LÄSTIPS.	143
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS BOKBUTIK.	144

OMSLAG

Det ena av de båda mynten med ett borgmotiv i tvillingskatten från Mackmyra i Gästrikland. Mynten anses vara 1100-tal och präglade under Knut Erikssons regeringstid liksom de övriga mynten i fynden. Bakgrunden visar det så kallade Kruttornet i Visby, byggt som försvarstorn till den medeltida hamnen, nu Almedalen, och uppfört cirka 1160–1161 som en fristående kastal. Läs artikeln på sidorna 128–131 om borgmynten och andra byggnadsverk på våra medeltida mynt.

FOTO MYNT: GABRIEL HILDEBRAND, KMK. BAKGRUNDSBILD FRÅN WIKIPEDIA.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar
kl. 10 - 12 och 13 - 16
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning samt
Sven Svenssons stiftelse för
numismatik.

Redaktionen ansvar inte för ej beställt
material. Texter och bilder i SNT lagras
elektroniskt och publiceras som pdf på
föreningens hemsida. Den som sänder
material till SNT medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 – 2016 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB
ISSN 0283-071X

HÖSTEN 2017

Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna till SNF:s föreningskvällar. De är med få undantag förlagda till sista onsdagen i månaden, vår och höst. Vi ses både i samband med föredrag och under enklare former, alltid med ämnet numismatik. Passa på att botanisera i vårt numismatiska bibliotek innan samvaron, öppet från cirka 16.00. Se SNF:s hemsida: www.numismatik.se/2om_oss/biblioteket.php

VALÖRER KOMMER OCH GÅR.

Men 10-kronan består, i dag i annan skepnad. Oscar II:s fina guldtia från 1874 innehåller 4,03 gram guld, vilket är 9/10 av dess vikt. Av Emil Sommarins *Lärobok i teoretisk och praktisk national- och privatekonomi* 1915

läser vi oss om den dåvarande synen på ett civiliserat lands ekonomiska system: *"Penningväsendet är numera i alla civiliserade länder baserat på guldmyntfot ..."*. Det får inte vara underligt, annars blir det enligt erfarenhet *"... oreda inom ett lands näringsliv"*.

OKTOBER

25 Föreningskväll med föredrag av professor Kenneth Jonsson
Plats Banérgatan 17

18.00 **FÖREDRAG.** *Den numismatiska forskningen i Sverige – vad har skett och vad kan vi förvänta oss.* Det är främst datorerna som har förändrat förutsättningarna för forskningen i Sverige genom databaser och digitala foton. Längre fanns också få möjligheter att publicera nya forskningsresultat, men det ändrades radikalt genom nya tidskrifter och publicering på Internet. För länge sen publicerade mynthandlarna i Sverige kataloger utan eller med få bilder – i dag finns alla mynt avbildade digitalt på auktioner över hela världen på Internet. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

DECEMBER

6 Julfest

Plats Banérgatan 17

18.00 Föreningens traditionella julfest med glögg, lussekatter och julgodis. En mindre julauktion kommer att genomföras med enklare material ur Sven Svenssons samlingar. Någon förteckning sänds inte ut i förväg. Kontant betalning vid auktionstillfället.

Välkomna till höstens aktiviteter med SNF på Banérgatan 17!

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlslan; buss 4, 44, 76
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
Hemsida: www.numismatik.se
SNT finns på Facebook

Den främmande borgen i Mackmyraskatten

Av Monica Golabiewski Lannby

1–2. Borg med krenulerat murkrön.

Motiv på två brakteatpräglade mynt funna år 1930 i den ena delen av tvillingskatten i Mackmyra, Valbo socken, Gästrikland. LL 1A:15.

Vikt helt mynt 0,25 gram, Ø 16 mm. SHM/KMK 19479.

Endast dessa två exemplar är kända.

3. Stilerad sammanställning av de två borgmynten från Mackmyra. Den omgivande ringen tycks ha utformats för att passa borgmyntet.

TOLKAD OCH TECKNAD AV
EMMELIE GOLABIEWSKI.

De som en tvillingskatt benämnda två depåfynden som påträffades på Öhn i Gavleån i Mackmyra, Valbo socken i Gästrikland, år 1921 (SHM/KMK 16 795) respektive 1930 (SHM/KMK 19 479) innehåller huvudsakligen mynt präglade under Knut Erikssons regeringstid (1167–1196) men även biskopsbrakteater från 1100-tallets slut. De båda skatterna, som upptäcktes med flera års mellanrum, hade lagts ner under var sin större sten endast ett par meter ifrån varandra. Sammanlagt tillvaratogs 259 penningar.

Om dessa två fynd och mynt skrev mycket ingående den förre riksantikvariern och numismatikern Bengt Thordeman en artikel med rubriken: "Två fynd av Knut Erikssons Västerås-brakteater från Mackmyra" (i *Fornvännen* 1931). Senare är myntorten ombestämmd till Sigtuna i Uppland och präglingstiderna antas vara cirka 1180–1200.

I det ena av fynden – hittat 1930 – finns två penningar som är värda att uppmärksammas på nytt. De skiljer sig märkbart från de övriga mynten i fynden, helt annorlunda exemplar beträffande motivvalet. Dessa två har gemensam myntbild, de är brakteatpräglade, har en vikt överensstämmande med de andra penningarna i fynden och är nedlagda samtidigt med dessa. Men vi känner inte till deras ursprung.

Medan de flesta penningarna i Mackmyrafynden visar en kungabild i någon form jämte några få exemplar som visar en hand med en kräkla, så visar de här två en borg av något slag. *Fig. 1 & 2.*

För båda skattdelarna räknas mynten med högerhanden som håller en kräkla, biskopsstaven, som slutmynt. De anses vara präglade under ärkebiskopen i Uppsala cirka 1190–1210. Ärkestiftet med säte i (nu Gamla) Uppsala inrättades många år tidigare, 1164. De två myntskatterna bör vara nergrävda samtidigt, tidigast efter

1190 av sammansättningen att döma, möjligen runt sekelskiftet 1200.

Mynten i de båda nedläggningarna består av i stort sett samma typer och varianter (några vid Thordemans publiceringstillfälle okända typer och varianter hade tillkommit i skatten, vilket han tacksamt noterade). Det är möjligt att det även har nedlagts borgmynt i fyndet från 1921, men som inte tillvaratagits på grund av att de inte upptäckts eller behållits av upphittarna. Eller också har sådana helt enkelt aldrig funnits där.

Den först funna skatten innehåller 111 mynt till skillnad från fyndet 1930, där 148 mynt tillvaratogs. Innehållet i båda är i det närmaste identiskt om än i olika mängd, vilket skulle kunna tyda på att fördelningen av mynt mellan skatterna var slumpmässig. Ytterligare ett par mynt har senare uppgivits vara hittade i Mackmyra och kan härröra från någon av tvillingskatterna. Och fler kan ha "kommit på avvägar" vid upphittandet, sånt händer.

Borgbilden

Thordeman studerade särskilt noggrant de båda borgmynten och beskriver sina iakttagelser mycket ingående i sin artikel. Några sådana mynt hade ju inte hittats tidigare i Sverige. Hans beskrivning och bedömning är av stor vikt och återges här:

"Den framställer en borg, bestående av en krenelerad ringmur, vars nedre hälvt är uppdelad i två rader små rektanglar, vardera med en punkt i mitten. Därovanför en rad små ringar. Ur ringmuren reser sig ett krenulerat torn, som med två i 45° vinkel lutande bryggor eller strävor äro förbundna med ringmuren. På tornets plattform står en lanternin med svagt fallande yttertak, krönt med ett kors av fyra små ringar. På vardera sidan om ringmurens krön en punkt, på vardera sidan om tornets krön fyra punkter. Under ringmurens baslinje tre punkter. Det hela inom en dubbel slät linje med på regelbundna avstånd inställda ringar ...

Av de nya typerna [i skattfyndet] kan endast den med borgen anses höra till de bästa och tidigaste mynten i denna grupp; den röjer en betydande konstnärlig blick och driven teknik."

I en not skriver Thordeman också att: *"Konstnärligheten i denna prägel gör den misstanken närliggande, att vi här skulle ha att göra med ett utländskt, i så fall tyskt mynt. Då emellertid brakteaten överensstämmer såväl till storlek som vikt (båda exemplaren väga tillsammans 0,55 gr., medan medelvikten för gruppens brakteater ... är 0,25 gr.) med övriga till denna grupp hörande mynt, och särskilt emedan de båda exemplaren, att döma av vissa detaljer, synas vara präglade med samma stamp ... kan man med ganska stor visshet sluta, att brakteaten tillhör samma grupp som övriga i fyndet ingående mynt."*

Thordeman ställde en fråga om myntens eventuella tyska tillhörighet till den tyske numismatikern och experten på medeltida mynt, professor Arthur Suhle (1898–1974) vid Kaiser-Friedrichmuseets myntkabinett i Berlin. Han återgav Suhles svar så här:

"Enligt vad han beredvilligt meddelat mig, kommer även han efter noggrant övervägande till det resultatet, att de ej äro tyska, och det kan vara av ett visst intresse, att han – utan att känna fyndkombinationen – genast hänförde dem till 1100-talet."

Thordeman är i sin skrivande stund säker på att borgbrakteaterna hör till Knut Erikssons myntutgivning. För detta grundar han sig på myntens storlek och vikt efter svealändsk mynträkning. De finns medtagna under Knut Eriksson av Lagerqvist i hans referensbok (1970) som nr I.A 15 samt av Jonsson (1995).

Självtolkade jag spontant men länge bilden som en ringmur med torn, där man ser en borggård snett ovanifrån. Främst ses stenvallen med dess krenulerade krön, bakom denna i så fall (inre) borggården och i den framifrån sett bortre murdelen med ett möjligen i muren inbyggt torn eller kastal med åt båda sidor fallande yttertak. Tornet pryds av fyra ringar, tillsammans formade som ett likarmat kors i stil med riksäpplet på Knut Erikssons mynt. Innanför murens synliga sidor löper möjligen en skyttegång.

Men motivet kan också ses rakt framifrån, se Thordemans beskrivning, som en byggnad – borg eller kanske en kyrka – med snett tak och torn. Vad som talar för denna tolkning är att avbildningar i perspektiv inom konsten anses ha utvecklats först på 1400-talet. Men det som jag tolkar som ett murkrön på Mackmyramyntet är krenulerat och borde väl inte synas så direkt på murväggen?

Om vi föreställer oss att myntmotivet har en verklig förebild, så kan porten ha legat i tornet på den eventuella ringmurens bortre sida som inte syns på myntet. Vanligt var att man på tyska medeltida mynt med borgmotiv valde att visa ingången till borgen med dess port i förgrunden tillsammans med torn, men inte på detta mynt. Här är muren utan öppning.

Den omslutande ringens typ är inte känd på andra svenska mynt. Möjligen har konstnären bakom myntet

varit så finurlig, att han framställt ringen så att den skulle uppfattas som en yttre ringmur kring en inre byggnad. Fig. 3.

Tidigmedeltida borgar

En borg kännetecknas av dess funktion som både fästning och bostad. Borgar anlades främst av kungamakten, men även av biskopar och andra ur aristokratin, på platser lämpliga ur försvarssynpunkt, till exempel på holmar och uddar i sjöar samt på höjder. Den typiska medeltida borgen i Norden sågs ha uppkommit med början under 1100-talet. På kontinenten och på brittiska öarna hade sådana utvecklats ett århundrade tidigare i olika kombinationer av torn, ringmur och bostad.

Till försvar av hamnar och under krigstider byggdes främst på 1100- och 1200-talen enklare kastaler, försvarstorn, utefter de svenska kusterna (däribland kärntornet till det senare benämnda slottet Tre Kronor). Under sent 1100-tal initierades byggandet av bland andra kung Knut Eriksson för att skydda och främja handeln vid kuster och hamnar. De första uppfördes som träorn och senare byggdes de av sten. De utvidgades så småningom ofta med bostadshus och ringmur, som en borg. De fanns på flera ställen i Sverige, men även i andra länder som till exempel Danmark. I Visby kan vi än i dag se det fristående försvarstornet, senare benämnt Kruttornet, som uppfördes vid mitten av 1100-talet. Det kom att ingå i Visbys stadsmur som började byggas hundra år senare.

Fortsätter här att benämna myntmotivet enbart som "borg", men det kan föreställa en kastellborg, biskopsborg eller annat.

Borgmynten

Knut Eriksson och hans jarl Birger Brosa slöt under 1170-talets andra hälft handelsavtal med Henrik Lejonet av Sachsen, herre över Lübeck. Senast Roger Svensson (2012 s. 192) påtalar – liksom andra forskare inom den tidigmedeltida numismatiken – att "Knut Erikssons Sigtunabraktea-

4. Okänt ursprung. Borg. 1100-tal. Skala 1:1. LL IA:15. Två kända exemplar, båda funna i Mackmyra, Gästrikland.

5. Svealand. Johan Sverkersson (1216–1222). Penning med krenelerat torn och kungens inledande bokstäver i namnet IO/hannes/. Finns i ett par varianter, LL III:6a–b. Fynd från Ljungkullen, Västergötland.

6. Svealand. Knut Långe (1229–1234). Penning med krenelerat torn och tydlig omskrift. Få kända exemplar. LL IVA:9. Fynd från Eskilstuna, Södermanland.

7. Götaland, präglad i Lödöse. Kyrkobyggnad eller hög borgport med två torn. Överst ett likarmat kors, till vänster om byggnaden en stjärna, till höger en halvmåne. 1200-talets första hälft. Finns i flera varianter. LL XII:6. KMK.

8. Magnus Eriksson (1319–1364). Tvåsidig penning med tre motställda kronor och i mitten ett krenelerat torn med port, cirka 1340–1354. Åtsidan visar folkungalejonet. Många kända exemplar. LL XXVII:14. KMK.

9. Gotland. Visby? Kyrkobyggnad med sidotorn men på detta exemplar utan port/ar, vilket förekommer på andra. Utgivna cirka 1140–1210. Åtsidan visar ett klöverkors. Finns i flera varianter. LL XX:1–3. KMK.

10. Troligen Norge. 1320-tal? Penning med krönt huvud och en borg med torn, krenelerad mur, port samt sidotorn. Ett fåtal exemplar är funna i Sverige, några fler i Norge. LL XXV:2. Fynd från Gudhems kloster, Västergötland.

11. Okänt ursprung. Kyrkobyggnad(?) men utan kors?, port, sidotorn. Ett känt exemplar. Hopvikt. Offerfynd i Västannortjärn, Dalarna.

ter har en tydlig tysk influens – krönt bröstbild eller huvud med kungliga symboler i händerna”. Han håller också för troligt att myntmästaren i Sigtuna varit tysk, eftersom de ”håller en någorlunda konstnärlig stil”.

Thordeman kom med stöd av sin tyska kollega fram till att borgmynten i Mackmyrafyndet inte är av tyskt ursprung. Han skriver i stället att de hör ”till de bästa och tidigaste mynten i denna grupp”. Han menar alltså att de skulle vara präglade för Knut Eriks-son innan hans mynt med kungabil-derna kom till.

1100-talsbrakteater med borgmo-tiv är vanliga i de tyska provinsernas myntutgivning. Så helt sannolikt har Svensson och andra med honom rätt. Följer man resonemanget så kan tyska myntmästare ha inspirerat till borgmotivet på vissa av Knut Eriks-sons svealandspenningar. Men de här berörda borgmynten är av ett särskilt slag och skiljer sig i stil från både de tyska borgbrakteaterna och de två-sidiga borgmynten.

Det enda hela i Mackmyra funna borgmyntet är svagare utpräglat än

det med fragmenterad kant. Men de har utan tvekan utgått från samma stamp. En myntstamp blir inte så fort utsliten och flera mynt än dessa två har förstas slagits. Stampar var gjorda av stål och skulle hålla många mynt-slagningar. Möjligen rationaliserades arbetet genom att mer än en mynt-blankett lades på varandra inför slag-ningen. Så kunde flera mynt åstad-kommas genom ett enda slag, men de understa fick en svagare prägling.

Stampskäraren har varit noga med även de små detaljerna. Borgfram-ställningen är så detaljerad att den kan antas ha haft en verklig förebild. Den självklara och spännande frågan man ställer sig är om motivvalet kan sökas bland svenska 1100-talskastaler och borgar, dessvärre numera som de flesta sådana lagda i ruiner. Vågar man hoppas på att någon kunnig borgfors-kare har svaret?

Medeltida mynt med byggnader

Det är lämpligt att med en kort sam-manställning återuppliva våra kun-skaper om andra byggnadsfram-ställningar på nordiska medeltida mynt. Vi vet att sådana finns bland danska och norska präglingar, men också att de förekommer rikligt på de än mer konstnärligt och detaljerat utförda tyska tidigmedeltida brakteaterna.

Jag väljer att här återge kända mynt och fynd inom våra dåvarande lands-delar och präglade för dess regenter. Mer eller mindre väl utförda kyrko-byggnader med torn samt enklare varianter av tornavbildningar ses på både fastlandssvenska och gotländska mynt från och med 1140-talet, un-der 1200-talet och fram till 1350-ta-lets första år. *Fig. 4–11*. Alla dessa utgör byggnadsverk avbildade, eller åtminstone inspirerade av verkliga byggnader, i sin samtid.

NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF

I sin detaljrikedom kan Mackmyramynten med borg bäst – eller endast – jämföras med de gotländska penningarna från 1100-talets mitt och med Lödöse-mynten från 1200-talets början, *fig. 7 & 9*. Båda visar kyrkobyggnader. Tornet på Mackmyramynten toppar med fyra ringar, ställ-da som ett likarmat kors. Så någon religiös anknytning bör borgen ha haft. En mycket tidig svealändsk biskopsborg? Eller visar korset endast att borgen stod under kyrkligt beskydd?

Trots att nära nittio år gått sedan borgmynten påträffades i Mackmyra, så har inte fler exemplar av dem framkommit i svensk jord som jag känner till. Inte i den stora Knut Eriksson-skatten som framkom år 1975 i Gillberga, Kårsta socken i Uppland, med flera hundra svealandspenningar och inte heller bland de långt över hundra Knut Eriksson-mynten funna 2009 i en grav i Skänninge i Östergötland.

Tolkningar

De båda borgmynten har inte haltanalyserats, men en analys skulle förmodligen underlätta ett försök till bestämning av dem. Möjliga förklaringar till borgmyntens ursprung i tid eller till mynträttsinnehavare utan tillgång till vare sig haltanalys eller kunskap om flera av samma typ kan vara följande:

- Svealändsk penning slagen i Sigtuna för kung Knut Eriksson, innan hans mynt med kungabild om vi följer Thordemans resonemang.
- Svealändsk penning slagen i Sigtuna med mynträtt överförd till ärkebiskopen i Uppsala, i så fall Stefan om det är före 1180 och med vilken kung Knut ska ha haft mycket gott samarbete. För de senare ärkebiskoparna finns andra mynt i fyndet.
- Provmynt slagna eller influerade av utländsk (tysk?) myntmästare vid myntverket i Sigtuna.
- Utländskt mynt med samma vikt och storlek som svealandspenningarna och därför uppfattats som så gångbart och likvärdigt att ägaren lagt ner dem tillsammans med lokala, säkert gångbara mynt.

Artikeln avser på nytt uppmärksamma de båda annorlunda 1100-talsbrakteaterna med sina väl detaljerade borgmotiv och som inte påträffats i något annat fynd i Sverige. Det tål att fundera ytterligare på deras ursprung, utgivning och motivets förebild. Och hur de hamnade i Mackmyra.

Tack

för givande samtal med Kjell Holmberg om borgmyntens möjliga datering, ursprung och motiv. Liksom med Emmelie Golabiewski som noterat små detaljer, ritat, kommit med konsthistoriska synpunkter och därmed fått mig att, om än motvilligt, revidera min spontana uppfattning om själva myntbilden.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND & OLA MYRIN, KMK.

Litteratur

- Golabiewski Lannby, M.: De märkliga fynden i Västannortjärn. *SNT* 2011:4 s. 76–80, bild 18.
- *Myntfynd från Gästrikland och Hälsingland. Sveriges mynthistoria. Landskapsinventeringen*. 14. Manus 2017.
- Hansson, M.: *Medeltida borgar. Maktens hus i Norden*. 2011.
- Jonsson, K.: Från utländsk metall till inhemskt mynt. *Myntningen i Sverige 995–1995*, s. 43–61. 1995.
- LL = Lagerqvist, L. O.: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid (ca 995–1521) samt gotländska mynt (ca 1140–1565)*. 1970.
- Lovén, Ch.: *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige*. 1996.
- Myrberg, N.: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008.
- Suhle, A.: *Münzbilder der Hohenstaufenzeit. Meisterwerke romanischer Kleinkunst*. 1938.
- *Deutsche Münz- und Geldgeschichte von den Anfängen bis zum 15. Jahrhundert*. 1964.
- Svensson, R.: *Renovatio Monetae. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012.
- Thordeman, B.: Två fynd av Knut Erikssons Västerås-brakteater från Mackmyra. *Fornvännen* 1931 s. 207–218.
- Thordeman, B. *Medeltida myntfynd från Stockholm. Samfundet S:t Eriks Årsbok* 1939 s. 115–126.
- Tuulse, A.: *Borg. Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*, 2. sp 119–127.

Alingsås Numismatiska Förening
Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gnfinfo.se

Halmstads Myntklubb
Öringe 111
31291 Halmstad

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb
www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mkbs.se

Nola Myntklubb, Örnsköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarföreningen Klave
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis
www.numisskelleftea.se

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
strangnasmyntklubb.wordpress.com

Svenska Pollett föreningen
www.pollett.se

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Westerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

Ändringar och tillägg?
Kontakta: info@numismatik.se

Halv pollett till fattiga små barn i Åtvidaberg på 1800-talet

VID ÅTVIDABERGS KOPPARVERK i Åtvids socken i Östergötland användes, liksom på många bruksorter runt om i landet, under 1800-talets andra hälft polletter för olika syften. Åtvidaberg var landets näst största kopparproducent, bara Stora Kopparberg i Dalarna var större. Men kopparverket i Åtvid hade redan då flera århundraden av drift bakom sig.

Åren 1413 och 1468 fick gruvan privilegier i likhet med de som Stora Kopparberg fått 1347. Svårigheter redan på medeltiden att rekryterare folk till bergsbruk medförde den i privilegiebrevet 1468 stadgade asylrätten. Asylrätten innebar att brottslingar – med undantag för grova förbrytare – skulle erbjudas frid vid berget om de kunde och ville arbeta där. Enligt samma brev fick kopparbergsmännen rätt att fritt resa omkring och handla varor. Motsvarande gällde för borgare och bönder att handla med bergsmännen.

Mellan kopparverket och Bersbo Koppargruvor i Värna socken (som numera ingår i Åtvidabergs kommun) byggdes en järnväg på 1850-talet. Vid bygget arbetade såväl personal från kopparverket som från koppargruvorna. För resor till och från respektive arbetsplatser utgav Åtvidabergs Jernväg särskilda kopparpolletter. En av polletterna, men i förtennt järnbleck, utgjorde en fribiljett som delades ut till varje gruvarbetare vid Bersbo två gånger i månaden. Dessa polletter/biljetter skulle användas för resor till torgdagarna i Åtvidaberg där man kunde inhandla förnödenheter.

Åtvidabergs Kopparverk använde egna polletter för särskilda ändamål. Förutom de ovan nämnda, som var gemensamma med järnvägsbygget, hade man nio olika dryckespolletter av förtennt järnbleck. Dessa kunde gälla för exempelvis en butelj öl, en

Halv pollett av koppar avsedd för mat eller nattlogi till små barn vid Åtvidabergs Kopparverk. Bredd 35 mm. KMK.

FOTO: MGL.

hel eller halv kanna svagdricka, en eller halv kanna brännvin. Måttet en kanna motsvarar 2,6 liter.

En tredje kategori polletter vid kopparverket gällde dess härbärge. För brukets fattigvård lämnades till hemlösa tiggare kopparpolletter att användas för betalning av en portion mat eller logi för en natt. För att säkert veta till vilken fattigvårdsinrättning man skulle ta sig med sin pollett var den instämplad med en fyrfaldig kopparsymbol. Vuxna fick en hel pollett, till små barn under åtta år gavs en halv sådan för mat eller logi. Och förmodligen en halv portion mat och delad sängplats?

En sträng förordning från 1698 säger att: ... *huru med Tiggiare och Fattige som rätt Allmoso behöfwa, så och med Landstrykare och Lättingar, förhållas skal*. De många fattiga även i 1800-talets Sverige var ofta i behov av hjälpinsatser. En vanlig hjälpform var att dela ut matpolletter. Inte riktiga pengar, man befarade att de i så fall skulle gå till något mindre nyttigt än mat.

Bergsbruket i Åtvidaberg lades ner kring sekelskiftet 1900. En fattigpollett av samma typ som visas här, men en hel sådan för vuxna, såldes år 2016 på MISAB auktion 18 nr 881 för 700 kronor.

MGL

Litteratur

Boëthius, B.: *Gruvornas, hyttornas och hamrarnas folk*. 1951.

Golabiewski & Wiséhn: *Stockholmspolletter*. Kap. 4.B. Fattigvård – Vägörenhet. 2010.

MISAB, Auktion 18, Samling Lundberg 2, nr 881. 2016.

Stjernstedt, A. W. Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter. *Numismatiska Meddelanden* II s. 257–258. 1872.

— Tillägg till beskrifning öfver svenska polletter. *NM IV* s. 70–71. 1877.

PRESSKLIPP 1887

Åkerholmska Bosättningsmagasinet reklampollett.

Stockholmpolletter, SP 9A.42.1.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

Åkerholmska bosättningsmagasinet

har bland allmänheten låtit sprida ett nytt slags originella "adresskort". Dessa består af en prydlig polett af koppar, å hvars ena sida firmans namn och adress är preglad och å den andra de fabrikat bosättningsmagasinet tillhandahåller.

Tidningsnotis i Wedbergs klippsamling 1887

1-ören 1611

– en variantrik årgång

Av Bengt Hemmingsson

Bland de svenska småmynten i silver från 1600-talet har Karl IX:s ettören tilldragit sig ett berättigt intresse bland samlarna. De förekommer i rätt stort antal på auktioner och hos handlare, vilket gör att den intresserade lätt kan hopbrunga ett representativt urval utan att behöva lägga ut några större summor.

Stockholms myntverk

1611 års ettören med inskrifterna SVECIAE REGIS / MONETA NOVA har traditionellt ansetts vara präglade i Stockholms myntverk, som vid denna tid var beläget på Gråmunkeholmen, nuvarande Riddarholmen. De föregående årens ettören med denna inskrift förekommer i två olika gravörstilar, en ”finare” och en ”grövre” om man så vill. Den finare stilen kännetecknas av att initialtecknet upp till är en *stjärna* (fig. 1), medan den grövre stilen har en *tulpanliknande blomma* (fig. 2). Dessa stilskillnader återkommer även på tvåörena.

Skillnaderna hänger säkerligen samman med att flera gravörer – med olika ”verktygsåldor” – varit anställda vid Stockholms myntverk vid denna tid. Några är kända till namnet, men vi kan inte – annat än i undantagsfall – knyta dem till specifika mynt.

Andra myntorter

År 1611 utökades dock variantfloran. Under de senare åren har det uppmärksammats att *Stockholm* kanske inte var den enda myntorten för ettören av den här behandlade typen. Det myntades ju som bekant även i *Göteborg* under året, men stadens mynt är försedda med myntortens

1. Stockholm, 1 öre 1611.
Femuddiga stjärnor i omskriften.
Ex MISAB 10 nr 429.

2. Stockholm, 1 öre 1611.
”Tulpan” i båda omskrifterna.
Ex MISAB 10 nr 430.

namn, vilket ju gör att vi lätt kan särskilja dem. Därutöver har vi arkivaliska uppgifter om dels en kunglig myntning i *Kalmar*, som möjligen fortsattes i *Nyköping*, dels en hertiglig i *Vadstena* under 1611.

Det så kallade Kalmarkriget inledes med ett oväntat danskt anfall i början av maj 1611 över gränsen vid Kristianopel. Kalmar och dess fästning belägrades snart från landsidan. Staden erövrades den 26 maj, men slottets besättning höll ut i avvaktan på undsättning. Den 12 juni anlände Karl IX med den svenska armén men återerövringen misslyckades. I stället tvingades Karl retirera den 23 juli, varefter också slottsgarnisonen kapitulade elva dagar senare.

Dagen före reträtten, den 22 juli, skrev Karl IX ett brev till ståthållaren på Nyköpings slott, Axel Ryning. Kungen meddelade att han sânt sin myntmästare Henrik Lehsten, som han tagit med till Kalmar, till Nyköping där han skulle ”driva mynteriet fort”. Ryning befalldes därför att finna honom en läglig plats där han kunde inrätta myntet; ståthållaren skulle även i övrigt vara Lehsten behjälplig. En Peter Myntare nämns också i samband med stormningen av Kalmar, men några andra uppgifter om

myntningen i staden har inte påträffats. Inget är heller känt i övrigt om Henrik Lehsten och hans verksamhet i Sverige. Av namnet att döma härstammande han dock från Mecklenburg-Schwerin i Nordtyskland.

Under hösten 1611 hänvände sig också hertig Johan av Östergötland till Karl IX med en begäran om att få återupprätta ett tidigare nedlagt mynthus i Vadstena. I enlighet med 1609 års donationsbrev ägde hertigen rätt att slå mynt med sin egen bild på ena sidan och kungens på den andra. Skrivelsen bifölls därför av kungen i hans fältläger i Ålem den 4 oktober 1611. Myntmästaren och myntskrivaren i Stockholm beordrades samtidigt att tillstå hertig Johan en avskrift av den gällande myntordningen.

Resurser avdelades omedelbart till myntverkets iordningsställande och en Henrik (Lehsten?) samt en Fredrik ”myntmästare” utkvitterade livsmedel och konanter till myntets försörjning. Tidigare har antagits att myntningen inte kommit igång förrän under följande år. Enligt en räkenskapsnotis har dock 598 daler i penningar uppburits från en David myntmästare redan under 1611; följande år levererade han 6773 daler.

3. Stockholm eller annan myntort, 1 öre 1611. Åtsidans omskrift med en stjärna i punktring. Ex MISAB 13 nr 645.

4. Göteborg, 1 öre 1611. Ex MISAB 10 nr 435.

Denne David är sannolikt identisk med David Kohl (von Kohlen), bördig från Budweis i Böhmen och ankommen till Sverige år 1604. Han var ansvarig för myntverken i Vadstena och Söderköping fram till hertig Johans död i början av mars 1618.

Hertigens tidiga myntning har dock inte utförts i eget namn. Den 22 mars 1613 instruerades nämligen Johan Skytte av Gustav II Adolf att kontakta hertig Johan och bland annat meddela honom att kungen låtit sönderslå stamparna med Karl IX:s namn och bild samt att han hädanefter skulle mynta i eget namn. Han befallde därför hertigen att göra samma sak, det vill säga att:

"i lika mätto sönderslå de stämplat som (hans furstlige Nådes) myntmästare brukar, förbjudandes honom dem att hädanefter bruka eller nyttja".

Detta kan endast tolkas som att även hertigen präglat postuma mynt med Karl IX:s namn fram till dess. Hertigen uppmanades nämligen också att mynta under sin "egen stämpel" i fortsättningen. Den 20 april 1613 bekräftade hertigen mycket riktigt till sin kunglige kusin att han i enlighet med Gustav Adolfs begäran låtit sönderslå de stampar som dittills brukats i myntverket.

Vi kan således räkna med följande myntningar i Karl IX:s namn under åren 1611–1613:

- i *Stockholm* från 1611 till söndersländet av stamparna i mars 1613
- i *Göteborg* 1611
- i *Kalmar* juni/juli 1611
- möjligen i *Nyköping* från augusti 1611
- i *Vadstena* för hertig Johan från slutet av 1611 till mars 1613.

Postuma präglingar

Ett fåtal postuma ettören med årtalet 1612, vilka präglats i Karl IX:s namn, har ju också bevarats. I övrigt synes kungens postuma mynt ha slagits med årtalet 1611. Detta gör att vi kan räkna med att även vissa av 1611 års ettören präglats under de följande åren. Om vi då återkommer till själva mynten, vilka av dessa kan vara kandidater till att vara präglade dels utanför Stockholm, dels vara slagna efter Karl IX:s död?

Några av de bevarade varianterna av 1611 års ettören avviker klart från tidigare års, dels stilmässigt, dels med avseende på initialtecknen i omskrifterna. Om vi börjar med ett par av de senare, så förekommer en *stjärna omgiven av en punktring* (fig. 3) bara på 1611 års ettören, liksom en variant med en *fembladig blomma*, som även återkommer på 1611 års markmynt. Hans Menzinsky (2007) har föreslagit att mynten med blomman präglats efter Karl IX:s död; de med punktring tar han inte ställning till.

En stampkombination som helt avviker stilmässigt från 1611 års övriga ettören är känd i ett fåtal exemplar. Den har ett *treflikigt stående blad* (fig. 5 och 6) upptill på vardera sidan; de till synes stampidentiska mynten har också årtalet 1611 på åtsidan. Ett privatägt exemplar är avbildat som kombination "F1" i Menzinskys myntbeskrivning; minst tre andra exemplar finns därutöver i privat ägo, varav två avbildas här intill. Det tredje kan möjligen ha ingått i det år 1953 påträffade fyndet från Bålsta i Uppland (SHM/

5–6. Okänd myntort, 1 öre 1611. Två stampidentiska exemplar med treflikigt blad eller blomma i omskrifterna.

KMK inv.nr 24 864, SML 4:807, Uppland) med slutår 1611.

Ett femtiotal ettören från åren 1609–1611 förekom nämligen i mynthandeln i Stockholm i början av 1960-talet. Författaren till dessa rader fick tillfälle att se större delen av dem ett decennium senare. Ett av de sällsynta mynten med det speciella bladtecknet ingick i den lilla samlingen. Varianten borde rimligtvis ha slagits utanför Stockholms myntverk med tanke på den stora stilskillnaden. Det är dock en öppen fråga om den tillkommit i Kalmar, Nyköping eller i hertigens myntverk i Vadstena.

Det förekommer även flera varianter vad avser såväl initialtecken som vasens och årtalssiffrornas utformning. Jag har därvidlag haft förmånen att korrespondera med Christian Hamrin och Tony Kamil, som båda har specialstuderat Karl IX:s ettören.

Avsikten med min artikel är inte att gå in i detalj på de olika varianterna, utan att uppmuntra till ett fortsatt studium av dessa trevliga mynt. En stampundersökning av 1611 års ettören kan nämligen bidra till att lösa frågorna om kronologi och myntorter, så låt oss hoppas att någon tar sig an detta arbete.

FOTO: FIG. 1–4 MAGNUS WIJK,
FIG. 5–6 ULF OTTOSSON.
MYNTEN ÄR NÅGOT FÖRSTORADE,
ORIGINAL Ø 20 MM.

Källor och litteratur

Riksregistraturet 22/7 1611 (fol. 322v),
4/10 1611 (fol. 425v–426r) och 22/3 1613
(fol. 339–340), Riksarkivet.

Jöns Perssons uppbörd för 1611, Öster-
götlands handlingar 1611:IB fol. 14r,
Kammararkivet.

Furstendömenas räntekammare,
hertig Johans rk vol. 1:14 fol. 3r, 5v,
Kammararkivet.

Hertig Johans instruktion, dat. Linköping
20/4 1613, tryckt i S. Loenbom: *Svenska
Archivum I*. Stockholm 1766 s. 182f.

Helmfrid, B.: Hertig Johans av
Östergötland myntverk, *Nordisk
Numismatisk Årsskrift* 1963, s. 113–129.

Menzinsky, H.: *En studie av Karl IX:s
mynthistoria*, del II. Kivik 2007, s. 154,
265–281.

Rundberg, J.: *Hertig Johans av
Östergötland myntning 1612–1618*.
D-uppsats i arkeologi, Arkeologiska
institutionen, Stockholms universitet,
VT 2001.

Trintens myntsida (www.trinten.n.nu):
1 öre 1611 Stockholm

Vitterhetsakademiens numismatiska boksamling finns på Kungl. Myntkabinettet

På nätet hittar du VITALIS,
Vitterhetsakademiens biblioteks
huvudkatalog: vitalis.raa.se

Biblioteket är öppet för besök
efter överenskommelse
med bibliotekarien.
Mer info får du från
carina.bergman@raa.se

1. Karl XI, Stockholm, 2 mark 1670.
Ø 29,2 – 29,6 mm, vikt 9,88 g. Koppar.
Årtalssiffror typ 3*, stampställning 180 grader.

FOTO: LENNART CASTENHAG.

2. Som nr 1 men silver. Ø 30,2 mm, vikt 9,93 g.
Årtalssiffror typ 4*, stampställning 180 grader.
Kontramarkering 16S81 över sköld. SM 121b.

FOTO: UPPSALA UNIVERSITETS MYNTKABINETT.

Två mark Karl XI i oädel metall – förfalskning

KARL XI:S 2-MARK präglades i Stock-
holm under åren 1661 till 1697.
Variationsrikedomen för dessa sil-
vermynt är stor och här presenteras
dessutom ett sådant mynt i *koppar* –
synbarligen slaget med originalstam-
par. Fig. 1.

Myntets tidiga öde är höljt i dun-
kel, men det är sannolikt slaget på
myntverket i Stockholm med origi-
nalstammar. Eftersom det är ett kop-
parmynt kan man tänka sig att en
anställd vid myntverket har slagit
myntet för egen räkning. Myntet är
därmed att anse som en förfalskning.
Vilket myntämne som har kommit
till användning är omöjligt att fast-
ställa och spår av överprägling på ett
äldre mynt kan inte upptäckas.

3. Kristina, Stockholm, 1 mark 1649 (?).

FOTO: MAGNUS WIJK.

Som jämförelse visas här ett silver-
mynt ur Uppsala Universitets Mynt-
kabinetts samlingar. Observera att
både storlek och vikt överensstäm-
mer tämligen väl med ovan presente-
rade kopparmynt. Fig. 2.

Ytterligare ett kopparmynt – slaget
med stammar avsedda för silver – sål-
des på MISAB auktion 7 år 2012, lot
1093. Det är en partiellt svagpräglad
1-mark 1649 (?), Kristina, i koppar

och gick för 5800 kronor inklusive
provision. Fig. 3.

I auktionsannonsen förde man
fram teorin att myntet skulle kunna
vara en samtida förfalskning präglad
med originalstammar. Det gjordes
också troligt att myntet ursprungligen
skulle ha varit förtennat eller försilvrat
vilket styrker förfalskningsteorin.

Ett motsvarande mynt i silver sål-
des på SNF:s auktion 153 år 2007, lot
22, för 4290 kronor inklusive pro-
vision. Myntet hade tidigare ingått i
den väldiga myntsamling som Sven
Svensson lämnade efter sig (SS 2370).

Lennart Castenhag
& Erik Lie

* Holmberg, B.: *Carl XI:s mynt*.
Stockholm 1931.

SOMMARTRÄFF I NORRKÖPING

SOMMARMÅNADERNA BRUKAR av tradition vara fattiga på arrangemang som kan roa numismatiskt intresserade. Ett undantag är den årligt återkommande myntmässan i Olofström – annars är det som sagt ett ganska klent utbud.

För att råda bot på den numismatiska sommartorkan hade en i våra kretsar välkänd storsamlare därför bjudit in till myntträff i Norrköping lördagen den 29 juli. Det var naturligtvis Roger Jonsson som ställde Karstorps Bildemonterings lokaler, strax utanför nämnda östgötametro-pol, till förfogande för vänner och bekanta. Något som han visserligen gjort flera gånger tidigare, då dock under vår- och höstterminerna. Hösten 2014 härjades lokalerna av en förödande eldsvåda och brann ned till grunden. Myntträffen kunde därför också betraktas som en numismatisk invigning av de nybyggda lokalerna.

Som sig bör guidade ägaren själv de intresserade runt i den nya demonteringsanläggningen. På sitt vanliga, färgstarka sätt berättade han om hur de krockade bilarna tappas på oljor och andra vätskor samt demonteras del för del. Varje del registreras och fotas på ett sinnrikt konstruerat, roterbart arbetsbord. I det enorma bildelslagret trängdes inplastade motorer med wellpappade kompletta dörrar, vindrutetorkarmotorer med strålkastarinsatser och det självklara blev påtagligt – vikten av ordning och reda. Den som saknade tanklock blev emellertid hänvisad till den jättelika uppställningsplatsen utomhus där tusentals tillknycklade trotjänare trängdes.

Förutom rundvandringen förekom andra programpunkter såsom bejublad skönsång av mynthandlaren Anders Dahlman. På begäran av notisförfattaren framfördes ett kort stycke ur den välkända neapolitanska sången från 1898 "O sole mio". Vilken röst den mannen har! Man kan fundera över om han valt rätt yrke ...

Värden Roger Jonsson visar oss runt i Karstorps Bildemonterings lokaler.

Strax före lunch släpades ett bas-tant städ upp för trappan till den stora och ljusa samlingslokalen som för övrigt har en limefärgad bar i ena hörnet. Dagen till ära var bartendern ingen mindre än designern och tillverkaren Erik Lie, Göteborg. Naturligtvis numismatiker och upklädd med passande kulört fluga. Städet ja, det användes till att demonstrera klassisk myntprägling. Det var Fredrik Lundin som med gotlandstillverkade stampar präglade såväl tvåsidiga "örtugar" som brakteater i "penningvalör". De sistnämnda mot underlag av tjockt läder. Myntplattor av silver och aluminium användes och åskådarna förvånades över den synnerligen goda utpräglingen. Vid brakteatpräglingen gjordes försök med upp till tre myntplattor. Alla tre med fullt acceptabelt resultat trots att plattorna sades vara något för tjocka. Förevisningen avslutades med att hugade fick prova att svinga släggan – dessbättre utan att blodvite uppstod.

Roger hade till självkostnadspris sett till att skinka och potatissallad med tillhörande grönsaker och drycker dukades upp kring lunchtid. Stämningen var hög i den på lördagar vanligtvis stängda personalmatsalen.

Mätta och belättna efter lekamlig spis och numismatiskt småprat återvände vi till dagens sista programpunkt – info kring MISA:s kommande auktioner. Undertecknad hade av Dan Carlberg fått förtroendet att promota höstens två auktioner, nr 24 och 25, avseende Ottar Ertzeids rikssvenska samling del I respektive allmänhetens inlämning. Jag tog tillfället i akt och testade ett för MISA:s del nytt grepp, att med hjälp av en så kallad kanon

Roger Jonsson bytte av "mynt"-präglaren Fredrik Lundin vid städet.

Erik Lie som designat och levererat baren var dagen till ära bartender och bar fluga i passande kulör. Rikard Gottlieb låter sig väl smaka.

Mynthandlare Anders Dahlman visar prov på oanade sångartalanger när han framför ett stycke ur *O sole mio*.

Avbrott för lunch med numismatiska diskussioner får man förmoda.

Några hängivna samlare granskar mynthandlaren Johan Melins digra utbud.

visa ett antal sidor ur kommande auktionskataloger och kortfattat berätta lite om de mest spektakulära objekten. Det som särskilt framhölls var dukater ur Ertzeids samling samt en rad av ytterst sällsynta mynt, sedlar och polletter ur den store donatorn Sven Svenssons samlingar. Varur kan nämnas Erik XIV, ½ mark 1567 (SM 30a) RRRR; Karl XI, Bremen-Verden dukat 1676 (SB 9) RRRR; sedel om 100 riksdaler banko 1854 (SF 5) RRR; Danmark, Fredrik I, rhensk gylden 1527 med flera. Det sistnämnda guldmyntet med utrop 250 000 kronor jämte 18,75 % provision.

Parallellt med nämnda begivenheter pågick naturligtvis mynthandel under hela dagen. Såväl handlare som privatsamlare fick kostnadsfritt exponera sina klenoder. Förutom Roger Jonsson själv och en dryg

handfull samlare ställde följande mynthandlare ut delar av sina välfyllda lager; Johan Melin från Nättraby, Mattias Nilsson, Husum, och Anders Dahlman, Linköping. Bland alla spännande föremål som fanns att beskåda kan nämnas en utsökt vacker dubbeldukat präglad år 1661 i Karl XI:s Pommern. Vidare fanns ett bord med numismatisk litteratur som undertecknad hade svårt att slita sig från. Bland annat fick ett par intressanta 1700-talshäften följa med hem.

Nu höll jag på att glömma ett evenemang av stort intresse. En hängiven samlare av framför allt silverklippingar ställde nämligen ut sina ögonstenar. Fantastiska kvaliteter – en hel del av klippingarna är de bästa som går att uppbrija i privat

ägo. Fantastisk är också tilliten, att kunna ställa ut en sådan samling och sedan gå ut och ta en längre numismatisk diskussion på balkongen. Enligt uppgift var kommersen god och samtliga besökare kunde nöjda bege sig hemåt i den ljusa sommarkvällen med många trevliga numismatiska minnen att lägga till samlingarna! Roger – kan vi hoppas på ett da capo nästa år?

FOTO: FÖRFATTAREN.

Jan-Olof Björk

GULDMYNTFOT och ekonomilära under brinnande krig

Av Bo Gunnarsson

Alla samlare av moderna mynt är säkert väl insatta i den guldmyntfot som Sverige hade med start på 1870-talet och som resulterade i ett antal vackra guldmynt under regeringsperioderna för Oscar II (1872–1907) och Gustav V (1907–1950).

I en drygt hundra år gammal *Lärobok i teoretisk och praktisk national- och privatekonomi* hittade jag ett avsnitt om penningväsen och guldmyntfot som gav ett perspektiv och en så intressant samtidsbild att jag valt att dela med mig av den till SNT:s läsare. Men först en kort bakgrund.

Myntreformen 1873

Den 27 maj 1873 slöts mellan Sverige och Danmark en överenskommelse om ett gemensamt på guld grundat myntsystem. Genom en tilläggskonvention två år senare utsträcktes den att även omfatta Norge. Enligt överenskommelsen skulle de tre länderna ha samma valutaenhet krona (krone) indelad i hundra ören. Mynten skulle ha samma giltighet i alla tre länderna oavsett i vilket av dem de hade utgivits. Än viktigare var att man också införde en guldmyntfot med ett metallvärde som motsvarade guldmyntens åsatta värde.

Myntunionen klarade sig igenom unionsupplösningen mellan Sverige och Norge 1905 men föll till slut i samband med första världskriget. Den inflation som uppstod genom de ekonomiska påfrestningarna efter krigsutbrottet 1914 gjorde att länderna inte längre kunde uppfylla sina garantier om inlösen av mynt av lägre valörer och sedlar mot guldmynt.

Oscar II. 20 kronor 1873 graverad av Lea Ahlborn liksom de följande som visas nedan. Guld. Upplagan var 115 108 exemplar. Mynten slogs vid Kungl. Myntverket i Stockholm, där myntmästaren vid denna tid hette Sebastian Tham.

Oscar II. 10 kronor 1874 respektive 5 kronor 1881. Guld. 10-kronan utgavs 1874 i 461 058 exemplar och 5-kronan 1881 (som började ges ut detta år) i endast 65 000 exemplar, nu med Emil Brusewitz som myntmästare.

Eftersom myntkonventionen enbart var en valutaöverenskommelse och det inte fanns någon liknande överenskommelse om ekonomisk samordning mellan länderna, kunde den inte förhindra att inflationstakten utvecklades olika.

Kriget innebar också en brist på koppar och silver och i februari 1916 upptogs förhandlingar, vilka hade till följd att en tilläggskonvention fastställdes om införande av skiljemynt av järn. År 1920 kompletterades detta till att även omfatta skiljemynt av nickel.

Den svenska guldmyntfoten suspenderades år 1914 men återinfördes 1924. Även om den fem år senare, 1931, i praktiken lämnades så avskaffades den formellt inte förrän 1970 genom den nya myntlagen, som då antogs av riksdagen och som kom att gälla från 1972.

Ekonomilära 1915 av Emil Sommarin

Nu till boken i vars *Företal* man läser: *”Ekonomilära har genom Stadga för statens seminarier av den 3 juli 1914 upptagits bland läroämnena i den allmänna svenska folkundervisningen ...”*

Stadgan fastställdes med andra ord endast några dagar efter skotten i Sarajevo, då Österrike-Ungerns tronarvinge Franz Ferdinand och hans hustru mördades. Dådet blev den utlösande händelsen till första världskrigets utbrott den 4 augusti 1914.

Med det kända svaret på vad som hände så kan man i dag inse att valet av tidpunkt – att 1915 med ett Europa som brinner i ett fasansfullt krig och en ekonomi i fritt fall – ge ut en lärobok i ekonomi med en beskrivning av en redan upphävd guldmyntfot, inte var den bästa!

Under Kap. 3. Penningväsen läser man följande om guldmynntfoten:

”§ 102. Penningväsendet är numera i alla civiliserade länder baserat på guldmynntfot, d.v.s. guld är det ämne, av vilket varje lands huvudmynt består och myntenheten, som i vårt land är kronan, är lagligen reglerad till viss viktenhet i fint guld (1 kr. = 1/2480 kg. rent guld; 1 kg rent guld = 2,480 kr.; 10 kr. = c:a 4 gr. Guld).

En garanti, för att myntvärdet och guldvärdet alltid skall vara detsamma ligger däruti, att guldet i länder med guldmynntfot är fritt utmyntbart, D.v.s. envar har rätt att lämna guld till myntverket och få det utmyntat eller utbytt i guldmynnt av motsvarande vikt. Denna garanti utgör tillika en garanti för, att huvudmyntet alltid skall hållas fullviktigt, vilket är en viktig betingelse för soliditeten i ett lands penningväsen, bestyrkt av otaliga erfarenheter under gångna århundraden om den oreda inom ett lands näringsliv som följden, därest landets mynt göres mindre eller mer underhålligt.

Emedan huvudmyntet är fullviktigt, gäller det lagligt betalningsmedel till obegränsade belopp och mottages obetingat i utlandet till fulla guldvärdet, med eventuellt avdrag för de obetydliga ompräglingkostnaderna och en slagskatt, som existerar i vissa länder. Slagskatten i de skandinaviska länderna, som har samma myntsystem enligt myntkonventionen 1875, genomförd på basis av den svenska lagen om rikets mynt 1873, ¼ % för 20- och ½ % för 10-kronor i guld. I guldmynnten insmältes koppar till 1/10-del för att minska slitningen. Vid utmyntningen medges en underbalans i vikt och finhet intill 0.002 (remedium). Vid slitning intill 0,02 indrages guldmynntet för omprägling. Guldians ”halt” är sålunda 9/10 guld, ”korn” 1/2480 kg. eller 4.03 gr. fint guld och ”skrot” 1/10-del högre eller 4.48 gr.

§ 103. Skiljemynnt präglas i silver och koppar av praktiska skäl med hänsyn till behovet av småmynt för smärre betalningar.

Skiljemynnten äro underhålliga: 1 krona innehåller silver till 40 öres värde. Utmyntningen är icke fri, utan endast tillåten för statskassans räkning, som därav har god inkomst. Emedan skiljemynnten äro underhålliga, utgöra de endast i små belopp lagligt betalningsmedel. Ingen är skyldig att mottaga mera än 20 kr. i 1- och 2-kronor, 5 kr. i smärre silvermynt och 1 kr. i koppar. Vid publika kassar mottagas de till obegränsat belopp.”

FOTO: MAGNUS WIJK,
MYNTAUKTIONER I SVERIGE AB.

Litteratur

Lagerqvist, L. O.: *Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar.* Historiska media. Lund 2011.

Sommarin, E.: *Ekonomilära. Lärobok i teoretisk och praktisk national- och privat-ekonomi.* Stockholm 1915.

Internet

sv.wikipedia: Skandinaviska.myntunionen.

sv.wikipedia: Myntfot.

Myntfot samt skrot och korn

Förr var det så att landets huvudmynt präglades i ädel metall och värdet var det aktuella metallvärde som åsatts på myntet. Metallen kunde vara silver, guld eller båda-dera samt skiljemynnt i koppar. Då kunde man ha silvermyntfot eller guldmynntfot, men till och med dubbelmyntfot.

Från våra första mynt i slutet av 900-talet hade vi silvermyntfot, från 1600-talet dubbelmyntfot då kopparmynntet infördes, från 1776 åter silvermyntfot. Från 1873, då vi fick myntenheten krona, infördes guldmynntfot. Men statens skyldighet att lösa in sedlar i guld upphörde 1931 (formellt med utgången 1972). Sedan 1931 har vi pappersmyntfot – vilket innebär att myntfoten inte är knuten till någon metall alls – en bestämmelse som också fanns periodvis åren 1745–1924.

Skrot och korn är ett äldre uttryck för myntets bruttovikt respektive ädelmetallhalt. ”Skrot” är myntets totalvikt, medan ”korn” är den i myntet ingående mängden (halten) ädelmetall. Med ”av äkta skrot och korn” menas av rätt vikt och halt.

Lustiga uttryck

Men med tiden kan seriösa uttrycks innebörd förändras. I dag avser vi med ”skrot” i våra plånböcker mynt av lägsta valör, sådana som egentligen var för sig inte räcker till att betala något som helst med. Och om man säger att till exempel två personer är ”av samma skrot och korn” menar man att de är likadana och har samma mer eller mindre dåliga karaktär.

Ett lustigt uttryck för att låna pengar och som uppkom just på 1870-talet var att ”svänga myntfoten”.

MGL

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Stiftad 1873

Årsavgiften är 250 kronor
för 2017

Som medlem får du även
Svensk Numismatisk Tidskrift
som utkommer med
åtta nummer per år

info@numismatik.se

Ni glömmer väl inte att läsa om de falska mynten på SNF:s hemsida? Där sker kontinuerlig uppdatering.

www.numismatik.se/2falska/

Lunds Mynthandel

Köper och Säljer
Byter och Värdere

Mynt och Sedlar
Tillbehör och Litteratur

Lagerlista finns på
www.lundsmynthandel.se

Klostergatan 5, 222 22 Lund
tel. 046 - 14 43 69
butiken@lundsmynthandel.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värdere, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Hantverkargatan 36
11221 Stockholm

Tel. 08 - 611 01 10

VÄLKOMNA TILL SFHV's AUKTION nr 76

LÖRDAG 18 NOVEMBER
kl. 11.00

Visning från 10.00

Auktionen hålls på
Sheraton Stockholm Hotel
Tegelbacken 6, Stockholm,
Mälarsalong D

Kontaktperson
Bo Niklasson,
016 - 13 48 84
[bo.niklasson
@eskilstunamagasinet.se](mailto:bo.niklasson@eskilstunamagasinet.se)

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING – JUBILEUMSMEDALJ

År 2018 fyller Göteborgs Numismatiska Förening (GNF) 75 år och ger ut en jubileumsmedalj till minne av detta. Därmed fullföljs en tradition som tog sin början med en medalj utförd av Marinella Filippini 1965. År 1973 gav GNF ut en medalj av Gunvor Svensson Lundkvist och 1993 återigen en medalj av Marinella Filippini. Till 60-årsjubileet 2003 präglades en minnesjetong.

Denna gång har slutits avtal med *Annie Winblad Jakubowski* som utfört en modell, där den ena sidan upptas av statyer från Göteborg och den andra av en symbol för samlandet. Annie har tidigare utfört numismatiska medaljer över Sven Svensson och Julius Hagander.

925/1000 silver, diameter 56 mm, vikt cirka 80 gram. GNF reserverar fem exemplar för belöning till särskilt förtjänta personer.

Medaljen säljs genom subskription fram till 31 december 2017 och levereras numrerad i etui. Upplagan avgörs av antalet beställningar.

Beställning sker genom inbetalning av 1950 kr per medalj till GNF:s pg 187277-9. För eventuellt emballage och porto tillkommer 100 kr per medalj. Ange "Jubileumsmedalj" på betalningsunderlaget.

Leverans kan förväntas under mars-april 2018.

Kristina, Stockholm, riksdaler 1646.
En inristning ses till vänster på åtsidan,
se förtydligande nertill i texten.
SM 18b. Ø 44 mm.

FOTO: PETER E. LEWIS.

Ägarmärkt mynt?

I am a member of the *Australian Numismatic Society* and I would be grateful if any of your members could answer a question that I have about one of my coins. In my collection I have a riksdaler that was minted at Stockholm in 1646 and it has a symbol cut into the obverse.

I would like to know what the symbol means. It has been carefully cut into the surface of the coin and it is unlikely that this was done in modern times.

With best wishes,
Dr Peter E. Lewis
Founder of the *Gold Coast Coin Club*
pelew3@gmail.com

Professor Kolbjørn Skaare til minne

Professor Kolbjørn Skaare, født 1931, døde natt til lørdag den 3. juni 2017.

Kolbjørn Skaare ble ansatt som konservator ved Universitetets Myntkabinett i 1958 og ble professor i 1983. Han var museets bestyrer det meste av sitt yrkesaktive liv til han gikk av i 2002.

Han rakk å utgi over 500 publikasjoner på en rekke områder som vikingtidens mynthistorie, medaljer, gresk og romersk numismatikk, myntdesign, pengesedler og generell myntkunnskap. Blant bøker er *Coins and Coinage in Viking-Age Norway* (1976), *Mynt i Norge* (1978), *Norsk mynt i 1000 år* (2 bind 1995) og *Mynnten, myntene og medaljene. Den kgl. Mynts historie 1806–2004* (2008) de viktigste.

Kolbjørn Skaare var styremedlem og preses i Det Norske Videnskaps-Akademi, sekretær (1979–1986) og president (1986–1991) i *Commission internationale de numismatique*, medlem i en rekke norske og nordiske råd og utvalg, og har blitt tildelt flere utmerkelse i inn- og utland.

Skaares ry som landets nestor innen numismatikk og pengehistorie vil vare ved lenge etter hans bortgang.

Håkon Roland
Førstemanuensis,
Avdeling for numismatikk
og klassisk arkeologi

Portrett av Kolbjørn Skaare ved Universitetets Myntkabinett, malt av Kari Grasmø 2001.

FOTO: KIRSTEN HELGELAND.

PROFESSOR KOLBJØRN SKAARE (1931–2017) var sedan 1972 korresponderende ledamot i Svenska Numismatiska Föreningen. Som president i *Commission internationale de numismatique* (CIN) rapporterade han från dess styrelsemöten i SNT åren 1982–1990. År 1987 erhöill Skaare föreningens Gustav VI Adolf-medalj i förgyllt silver. Samma år valdes han till utländsk ledamot av Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.

Till Kolbjørn Skaares 60-årsdag 1991 hedrades han med en medalj skapad av medaljgravören Øivind Hansen och präglad vid Den Kgl Mynt i Kongsberg. Medaljen presenterades av Lars O. Lagerqvist i SNT 1991:4/5.

Självt minns jag också hans utomordentliga musikalitet. Vid numismatiska sammankomster roade han oss deltagare med att sjunga sina egna texter till kända melodier. Texterna hade alltid numismatisk anknytning och framfördes med glimten i ögat till ackompanjering av hans eget pianospel.

MGL

AUKTIONER & MÄSSOR

8/10	Myntdag i Lödöse
29/10	Møntbørs 2017, Copenhagen Coin Fair, Köpenhamn
11/11	Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm
18/11	SFHV, auktion nr 76, Stockholm

Ylva Haidenthaller – nyantagen doktorand vid Lunds universitet

Ylva Haidenthaller är sedan januari 2017 doktorand i konsthistoria vid Lunds universitet. Hennes avhandling bär titeln *Collecting glory. Early modern Swedish medals as gifts and objects for collections*. Avhandlingen har således en numismatisk inriktning med medaljer och deras utbyte som framstående presenter i focus.

Så här skriver Ylva själv om vad hon har för mål med avhandlingen:

”Min studie ämnar undersöka medaljer som beställdes av det svenska kungahuset från mitten av 1500-talet till instiftandet av Kungliga Vitterhetsakademien 1753. Frågeställningar kretsar bland annat kring föremålens bruk; varför donerar kungligheter medaljer (t.ex. visuella budskap) och till vilka tillfällen sker detta? Givetvis undrar man då också vem mottagarna var och vad som hände med medaljerna efter att de delades ut. En annan aspekt är hur samtiden resonerade kring medaljer. I det större avser avhandlingen att illustrera medaljkonstens betydelse och möjligheter under tidigmodern tid.” (<http://www.kultur.lu.se/person/YlvaHaidenthaller/>)

Medel för doktorandtjänsten har Ylva själv sökt från Berit Wallenbergs stiftelse, som 2016 beviljade ett motsvarande anslag (<https://www.wallenberg.com/bws/projekt/beviljade-anslag/doktorandtjanster-2016>). Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning bistår med medel för resekostnader.

Ylva är således numera anställd vid Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet, vilket innebär att hon doktorerar i konsthistoria på ett numismatiskt ämne. Att formellt skriva en avhandling i numismatik är nämligen inte möjligt i Sverige, eftersom det inte finns någon numismatisk institution i landet (Numismatiska forskningsgruppen vid Stockholms universitet är en del av Institutionen för arkeologi och antikens kultur). Det kan te sig som nackdel ur ett numismatikerperspektiv men är egentligen en stor fördel, eftersom doktoranderna på så sätt är tvungna att sätta den numismatiska

Ylva Haidenthaller framför Carl Didrik Ehrenpreus myntskåp i Uppsala universitets myntkabinett

FOTO: MIKAEL WALLERSTEDT.

forskningen i ett tvärvetenskapligt perspektiv. Därigenom säkerställs att andra ämnen berikas med numismatisk kunskap. Och numismatiken kan berikas med kunskap från ett flertal andra ämnen.

Redan under sina studier i konsthistoria vid Uppsala universitet har Ylva Haidenthaller mycket framgångsrikt kombinerat olika ämnen för ett sådant tvärvetenskapligt arbete. Om detta vittnar hennes publikationer som är tillgängliga via DiVA, det svenska digitala vetenskapsarkivet där så gott som landets alla universitet har gått ihop för att förteckna, bevara och tillgängliggöra sin forskning för allmänheten. Inte minst Ylvas masteruppsats *Allt guld som glimmar. Stormaktstidens medaljkonst från Kristina till Karl XI* (<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-278516>) är synnerligen spännande läsning och rekommenderas varmt.

Ylva blev intresserad av numismatik i samband med ett studiebesök vid Uppsala universitets myntkabinett år 2011. Medan hon var praktikant från mars till augusti 2012 hjälpte hon till med att bygga upp myntkabinetts nuvarande trespråkiga webbplats. I det sammanhanget har myntkabinetten haft stor nytta av Ylvas omfattande språkkunskaper. Under praktiken har hon även lärt sig diverse tekniska system som behövs för att framgångsrikt kunna driva ett myntkabinett.

En systematisk översikt över ämnet numismatik skaffade sig Ylva vid världens enda numismatiska institution i Wien. Där deltog hon 2013 och 2015 i två sommarkurser samt läste 2014 en hel termin inom ramen för

ett Erasmusutbyte mellan Uppsala universitets myntkabinett och Numismatiska institutionen vid Wiens universitet.

Tack vare ett stipendium från Sven Svenssons stiftelse för numismatik kunde Ylva således förteckna de svenska mynt sedan Karl XII:s tid som finns bevarade i Uppsala universitets myntkabinett. På så sätt har hon skapat den första digitala och webb-baserade katalogen över den svenska myntningen som är en nämnvärd del inom www.alvinportal.org, den svenska portalen för digitaliserat kulturarv. I anslutning till detta omfattande arbete bekostade Uppsala universitetsbibliotek Ylvas digitalisering av hela Oskar Planers ytterst betydelsefulla samling av mynt och medaljer som relaterar till Gustav II Adolf (<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-104458>).

När arbetet var slutfört och publicerat inom Alvin-portalerna kunde samlingen även fysiskt flyttas över till Uppsala universitets myntkabinett. Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning bekostade dessutom generöst Ylvas arbete med att förteckna Gustav II Adolfs medaljer i myntkabinetts samlingar. Så numera är Gustav II Adolfs numismatiska kvarlätningsarkiv i Uppsala helt färdigitaliserat.

Sedan 2014 är Ylva Haidenthaller medlem i Numismatiska Klubben i Uppsala och sedan 2016 dess sekreterare. Hon är även organisatören bakom klubbens synnerligen lyckade numismatiska resa till Wien i höstas (se Magnus Wijks berättelse i SNT 2017:4, sid. 80–86).

Ylva har på ett mirakulöst sätt hunnit slutföra alla de nämnda projekten innan hon fick sin nuvarande doktorandtjänst i Lund. I Uppsala ser vi hennes byte till Lund naturligtvis med både ett skrattande och ett gråtande öga. Det är mycket välförtjänt med denna tjänst och vi ser med spänning fram emot många nya stordåd som Ylva helt säkert kommer att utträtta i Lund. Men att hon flyttat till Sveriges andra universitet är även en smärtsam förlust för den numismatiska verksamheten i Uppsala.

Hendrik Mäkeler

Eva Wiséhn: Myntfynd från Västmanland. Sveriges Mynthistoria. Landskapsinventeringen. 13. 2017. ISBN 978-91-89256-61-3. 135 sidor, varav sex planschsidor. 100 kr.

Myntfynd från Västmanland

DET ÄR ALLTID LIKA KUL när det kommer en ny numismatisk publikation. Eftersom jag är född i Västmanland och har tillbringat största delen av mitt liv här är det förstås extra roligt att denna volym nu finns i tryck! Att jag sen har haft möjlighet att bidra med ett antal fynduppgifter är också roligt. *Myntfynd från Västmanland* är nr 13 i Kungl. Myntkabinettets serie Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen. Den första delen publicerades 1982 och behandlade fynden från Östergötland.

Mynten i kända fynd från Västmanland sträcker sig från järnålder (före cirka år 800) till ”nyare tid”, som i numismatiska sammanhang räknas från och med cirka 1520. Bortsett

från alla myntfynd går det även att läsa om sägner och traditioner från trakten, om offerkällor och älvkvarnar (skålgropar). Ett relativt vanligt fenomen är fynd av så kallade kroppåsbrev (skrivna meddelanden gömda i samband med att kroppåsen – taknocken – på ett nybyggt hus lagts på plats). Tillsammans med kroppåsbrev brukar bland annat mynt före-

komma. Ett spännande kroppåsbrev med mynt hittades när man tog ner ”kyrktuppen och solen” från tornspiran i Heliga Trefaldighetskyrkan i Arboga. Fyndet beskrivs i katalogen. Vidare finns bland annat en förteckning över museer med myntsamlingar i Västmanland och tabeller över Sveriges, Norges och Danmarks regenter och myntutgivare. I slutet av katalogen finns ett axplock av trevliga fyndmynt och skatter, fördelade på sex planscher.

Författare är Eva Wiséhn, tidigare 1:e antikvarie vid Kungl. Myntkabinettet. Men en stor eloge ska ges till Monica Golabiewski Lannby, som tog över manuset och färdigställde denna katalog efter författarens pensionering.

Alla som är intresserade av numismatik, arkeologi, lokalhistoria eller topografi borde ha ett exemplar av denna publikation – liksom tidigare utgivna i serien – i sitt bibliotek. Jag rekommenderar den varmt.

Jonas Rundberg

LÄSTIPS

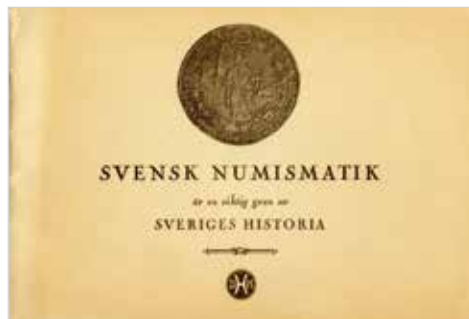
Den 29 MAJ TILL 6 JUNI 1943 deltog Holmbergs Mynthandel med en myntutställning vid Svenska Mässan i Göteborg. Till besökarna utdelades en liten, trevligt illustrerad skrift med anledning av mynthandelns 60-årsjubileum. Den är på endast åtta sidor och har titeln: *Svensk numismatik är en viktig gren av Sveriges historia.*

Sveriges tidigaste myntpräglingar, de första mynten i silver, guld och koppar ses på första sidan. Polletter framhävs som en del av vårt lands myntväsen och att historiska medaljer är en källa till kunskap om vårt land liksom att de över enskilda personer ger ett rikt stoff till personhistorisk kännedom. Och förstås Göteborgiana i numismatiken. Kort och gott.

Daniel Holmberg var född 1845, öppnade sin mynthandel 1882 och avled 1916, varpå hans dotter Berta övertog affären som hon drev fram till sin död i augusti 1943.

I SNT 1990:3 återgav Lars O. Lagerqvist med egna kommentarer en läsvärd intervju med Daniel Holmberg som hade publicerats i en dagstidning 1905.

MGL

Svenska Numismatiska Föreningens Bokbutik

Numismatiska Meddelanden (NM)

- NM XVI. 1905. *Konung Gustaf I:s mynt beskrifna af T. G. Appelgren*. 10 kr (20 kr)
NM XVIII. 1908. Bl.a. Lilienberg, V. E.: *Om svenska mynt och myntvärden*. 10 kr (20 kr)
NM XXX. *Numismatiska Meddelanden XXX*. 1965. 30 kr (40 kr)
NM XXXII:1–2. Ehrensvärd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. 1974, 1988. 125 kr/st (170 kr/st)
NM XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXV. *Studies in Late Anglo-Saxon Coinage*. 1990. 150 kr (225 kr)
NM XXXVI. Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. 1987. 145 kr (190 kr)
NM XXXVII. *Festskrift till Lars O. Lagerqvist*. 1989. 50 kr (50 kr)
NM XXXVIII. *Florilegium Numismaticum. Studia in honorem U. Westermark edita*. 1992. 75 kr (75 kr)
NM XXXIX. Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. 1995. 200 kr (250 kr)
NM XLI. *Nulla dies sine linea*. Festskrift till Ian Wiséhn. 2001. 200 kr (200 kr)
NM XLII. Hesse, B.-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. 2004. 160 kr (160 kr)

Smärre skrifter

4. Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. 1985. 25 kr (35 kr)
7. Widell, M.: *Militärpolletter*. 1998. 100 kr (100 kr)
8. Lagerqvist, L. O. m.fl.: *Medaljer utgivna 1873–1998. Belöningar, fonder och stipendier. Hedersledamöter och korresponderande ledamöter. Stadgar*. 1998. 50 kr (50 kr)
9. Lars O. Lagerqvists medaljfond. 1999. 100 kr (100 kr)
10. Carl Snoilsky. *Skalden som samlade mynt och böcker*. 2004. 50 kr (50 kr)
11. Samlaren Sven Svensson. *Alla dessa mynt*. Red.: G. Wahlquist. 2005. 100 kr (150 kr)
12. Elfver, F. (red.): *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. 2014. 100 kr (100 kr)
13. Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. 2010. 50 kr (100 kr)

Böckerna säljs direkt hos
Svenska Numismatiska Föreningen
på Banérgatan 17, Stockholm
Öppettider:
se redaktionsrutan här i SNT
Kan också beställas:
tel. 08–667 5598 eller
info@numismatik.se

Monografier

- Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)
Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)
Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)
Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson. Red.: T. Talvio & M. Wijk. 2015. 250 kr (350 kr)

Andra utgåvor

- Ekström, C. m.fl. (red.): *Samlad Glädje 2009*. Numismatiska klubben i Uppsala 1969–2009. 200 kr (200 kr)
Golabiewski Lannby, M.: *Pengar i folkmun och mynt i seder, bruk och poesi*. 2000. 75 kr (100 kr)
Karlsson, Y.: *Sasanian Silver Coins*. 2015. 300 kr (350 kr)
Larson, P. (red.): *Numismatiska axplock. En jubileumsbok*. Myntklubben Skilling Banco 1969–2009. 150 kr (150 kr)
Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinetet. 2006. 50 kr (50 kr)
Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 250 kr (350 kr) Sänkt pris!
Myrberg, N.: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008. 200 kr (200 kr)
Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1. 2015. 250 kr (250 kr)
Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 kr (50 kr)
Törngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 kr (50 kr)

Register

- Wiséhn, E.: *SNT. Register 1972–1982*. 1986. 45 kr; Wilén, A.: *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr
Golabiewski, D.: *SNT. Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr (75 kr)
Holmberg, K. (red.): *Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av SNF 1874–1995*. 1998. 50 kr (75 kr)

* Pris inom parentes gäller icke medlemmar i SNF. Porto tillkommer.

Kungl. Myntkabinettet på väg till ny adress

Museet har nu stängt med anledning av flyttförberedelser. Kungl. Myntkabinettet kommer att flytta från Slottsbacken till samma lokaler som Historiska museet på Narvavägen i Stockholm.

Under våren 2018 startar vår föreläsningsserie igen på den nya adressen. Därefter och fram till dess att Myntkabinettet öppnar nya utställningar 2020 kommer vi att synas i olika samarbeten, till exempel sommaraktiviteter och andra publika evenemang.

Just nu har vi inte möjlighet att ta emot forskarbesök, bevilja utlån eller hantera bildbeställningar. Denna verksamhet återupptas under 2020, när vi installerat oss i de nya lokalerna.

Restaurang Myntkrogen håller dock fortsatt öppet på Slottsbacken och lokalerna på entréplanet är tillgängliga för konferensbokningar till och med 2019.

Om Vitterhetsakademiens numismatiska bibliotek på KMK, se sidan 135 i detta nummer.

www.myntkabinettet.se

Skarabé Mynt & Guld AB

köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER

Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 135 088
skarabe@telia.com - www.skarabe.eu
Öppet: Vardagar 10 - 18

Copenhagen Coin Fair 2017

Söndag 29 oktober · 10-16

Arrangeret af Dansk Numismatisk Forening

Hotel Scandic Copenhagen

Vester Søgade 6.

Tæt ved og Vesterport station og

Hovedbanegården. Entree DDK 80,-

cphcoinfair.dk

Guds retfærdige sværd hugger svenskerkongens hånd af, da han rækker ud efter den danske krone.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppetider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNRAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11-13

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 21 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 – 13 94 84
besour@telia.com
www.besour.se

COLLECTIA AB

Box 43
310 20 Knäred
Tel. 0430 – 507 43 (mån – tors 13 – 15)
info@collectia.se
www.collectia.se
Kontaktperson: Jimmy Häggqvist

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08 – 732 66 86, 070 – 212 64 55
christian.hamrin@telia.com

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkargatan 11
371 35 Karlskrona
Tel. 0455 – 813 73
lennart@mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
503 06 Borås
Tel. 033 – 41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. / fax 046 – 14 43 69
butiken@lundsmynthandel.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
373 32 Nätraby
Tel. 0455 – 155 99
melinmynt@hotmail.com

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 Nyköping
Tel. 0155 – 28 63 25
corona-coin@swipnet.se
www.coronamynt.se

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96 / Box 19 507
104 32 Stockholm
Tel. / fax 08 – 673 34 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61, fax 08 – 661 62 13
info@nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NILSSONS MYNTHANDEL

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076 – 113 22 07
nilssonsmynthandel@hotmail.com

NUMIKON

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 031 – 20 81 11
numikon@comhem.se

PECUNIA MM HB

Östra Mårtensgatan 19
223 61 Lund
Tel. / fax 046 – 25 21 19
mattsson.g@telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042 – 12 25 28
pedersen.mynt@telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Regeringsgatan 6 / Box 16 390
103 27 Stockholm
Tel. 08 – 411 50 81, fax 08 – 411 52 23
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031 – 13 50 88
skarabe@telia.com
www.skarabe.eu

STRANDBERGS MYNTHANDEL & AKTIESAMLAREN AB

Hantverkargatan 36
112 21 Stockholm
Tel. 08 – 611 01 10, fax 611 32 95
info@aktiesamlaren.se
www.aktiesamlaren.se
www.strandbergs-mynt.se

TAMCO NUMISMATICS

Box 6235
102 35 Stockholm
Tel. 070 – 631 58 09
tamco.num@telia.com

TICALEN MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. / fax 031 – 20 81 11
numikon@comhem.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Vasagatan 42
111 20 Stockholm
Tel. 08 – 411 08 07, fax 08 – 21 21 96
www.hwmynt.se

AB WIJK ANTIK

Flisvägen 5
743 94 Skyttorp
Tel. 070 – 368 08 07
info@wijk.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08 – 732 66 86 • 070 – 212 64 55
www.mynt.nu/smf/

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 11 november 2017

Ett urval mynt (inkl. köparprovision) som vi har sålt tidigare:

8 daler 1660
2.117.000:-

1 daler 1594
"SIGIMVNDVS"
677.000:-

Ryssland
5 rubel 1762
460.000:-

Norge
1 speciedaler 1628
151.200:-

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.

Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17

E-post: coins@philea.se

www.myntkompaniet.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

INLÄMNING PÅGÅR

Nu är det hög tid att lämna in mynt till vårens auktioner. Vi har redan många vackra och sällsynta mynt inlämnade till kvalitetsauktionerna i mars. Detta innebär att Dina inlämnade objekt kommer i ett mycket gott sällskap. Enklare objekt, eller sådana objekt som behöver avyttras fortare, kan med fördel säljas på någon av våra framgångsrika, fortlöpande internetauktioner. Kontakta oss för att diskutera villkoren för just Din inlämning. Vid större inlämningar kan vi även göra hembesök i hela landet.

NYTT KONTOR

Kontoret på Banérgatan i Stockholm är tillgängligt för förbokade besök. Vår filial i södra Sverige har nu flyttat till Moheda, se kontaktuppgifter nedan. Här har vi fått tillgång till större, modernare och mera ändamålsenliga lokaler som underlättar för oss att växa. Även för besök på Moheda-kontoret behövs tidsbokning, men här befinner vi oss den mesta av tiden.

Myntauktioner i Sverige AB

Storgatan 10, 342 60 Moheda • Banérgatan 17, 115 22 Stockholm

E-mail: info@myntauktioner.se • Telefon: 08-410 465 65

www.myntauktioner.se